

"גזיטה ויבורצ'ה", 20.11.2008

מאת: קטז'ינה קאמינסקה

טיקוצ'ין: שלוש פעמים סוף

"העובדה שהפולנים חושבים את עצמם לעם נבחר או תמים, היא דבר מסוכן. מיתוסים כאלו צריך לפרק, מכיוון שהם עלולים לקום לתחייה ולטרוף אותנו" – אומר מיכאל זאדארה, במאי המחזה "טיקוצ'ין" שהופק במסגרת הפרויקט "בת-ים – טיקוצ'ין". הצגת הבכורה של "בת-ים" היום בתיאטרון "בן-זמנו" בוורוצלב.

"טיקוצ'ין" היא לא הצגת הבכורה היחידה של הערב. בפעם הראשונה יוצג גם המחזה "בת-ים" בבימויה של יעל רונן. הבמאית הישראלית הפיקה אותו עם שחקנים של התיאטרון "בן-זמנו", וזאדארה נסע יחד עם המחזאי פאוול דמירסקי לתל אביב, כדי להפיק במסגרת הפרויקט הפולני-יהודי את "טיקוצ'ין" עם שחקני תיאטרון "הבימה". למרות ששני המחזות הם הפקות נפרדות, מקשרת ביניהם העובדה שהבמאים האמיצים מספרים בהם על יחסים פולניים-יהודיים מנקודת ראותם של בני 30 דהיום.

קטז'ינה קאמינסקה: "טיקוצ'ין" זה הסיפור האישי שלך?

מיכאל זאדארה: "המחזה שלנו איננו כה אישי כמו "בת-ים" של יעל רונן. יותר חשובה בו השכבה ההיסטורית. הסיפור קורה בין עיתונאים לבין אינטלקטואלית, אך הוא מאד קרוב אלי, מכיוון שאני רואה את העולם בעיקר דרך פילוסופיה ורעיונות למיניהם. אנחנו נוגעים בו בסוגיות רבות שכואבות לי אישית. בבית המשפחה שלי לא הייתה אנטישמיות, גם לא בדיחות. כשהייתי ילד לא הייתה בי תחושה של עוינות או זרות כלפי התרבות היהודית. הזכרון של המשפחה שלי מגיע רק עד לדור של סבתא-רבא, שהייתה משרתת בביילרוס. היא לא ידעה הרבה על עצמה, אנחנו לא יודעים מה היה המוצא שלה. חוסר ידע משפחתי זה גרם לכך שחשבנו על עצמנו כפולנים, בלרוסים, או יהודים פוטנציאלים, ללא חשש. ההיסטוריה של "טיקוצ'ין" היא מדומה, אבל קרו מקרים דומים.

זמן רב חיפשנו סיפור שיאפשר לנו להציג עמדות אנושיות שונות כלפי ההיסטוריה של הפולנים והיהודים. רצינו שהסיפור יהיה דו-משמעי עד כמה שניתן. כך המצאנו סיפור פיקטיבי על תושבת טיקוצ'ין שאמורה לקבל מדליית "חסידת העולם", בלי לדעת אם ניתן לרמות את יד-ושם. אחר-כך התברר שכך קרה במקרה של אזרח אוקראינה".

האם פולנים, בעיקר הצעירים, מתעניינים בכלל בסוגיות יהודיות?

אם לא עוסקים בנושאים מסויימים הם הופכים למלכודת. אם הדור שלנו לא ייגע בסוגיות הללו - הן יחזרו אלינו במוקדם או במאוחר בדומה למיתוס של קוסובו פוליה שתקף את הסרבים כעבור 600 שנה, כמו שקרב גרונוולד היה מצית פתאום סכסוך כלשהו. אני משתדל לדבר על סכנות תודעתיות שאורבות לפולנים. העובדה שהפולנים

חושבים את עצמם לעם נבחר או תמים, היא דבר מסוכן. מיתוסים כאלו צריך לפרק, מכיוון שהם עלולים לקום לתחייה ולטרוף אותנו.

ומכאן בא הרעיון של מוזיאון לקלון פולני שבו היינו אמורים להתבייש על מעשים של עמנו?

חברות בשלות, כמו אנשים בשלים, מסוגלות להסתכל לבעיות שלהן בעיניים ולהשלים גם עם צדדים אפלים.

הן ב"טיקוצ'ין" והן ב"בת-ים" מופיעה דמות שיש לה בעיות ואת הספקות שלה היא מרפאת בעזרת פרא-פסיכולוגיה או מדיטציה.

החוויה המטפיזית היחידה שאנחנו יכולים לחוות בפולין היא נסיעה לאושוויץ. בלתי אפשרי לנסוע לשם ולהבין הכל מההתחלה עד הסוף, ולא משנה מה האופציה הפוליטית או דתית שלך. מה שרואים שם גורם לריק מחשבתי. לכן השואה מזוהה עם מטפיזיקה, ולפעמים הופכת למעין דת. מובן שאנשים שהתחככו בנושא של השואה מחפשים פתרונות חוץ-שכליים, בבודהיזם או בפסיכואנליזה.

ל"טיקוצ'ין" יש שלוש סיומות. זה אומר שכל אחד מהעמים צריך גירסה משלו להיסטוריה? כל עם והגירסה הנוחה לו?

אם רוצים לספר משהו ממש חשוב, קשה לנסח משפט חד-משמעי או אפילו עלילה חד-משמעית, ולכן אני משאיר אלמנטים שונים עמומים. בישראל שמת לי לב שהסיום שכתבתי מיועד לצופה הפולני, לכן כתבתי גם סיום ישראלי. משהו אחד גורם לאי-יציבות של הישראליים ומשהו אחר לפולנים. הסיום השלישי נקרא "ללא סיום", מכיוון שאינני מסוגל להגיש על מגש נקודת-ראות מוכנה להיסטוריה הזו.